

(Не)подоланий тоталітаризм: Український урок

Володимир В'ятрович,
кандидат історичних наук,
Голова Українського інституту національної пам'яті

25 вересня 2014

Львівський національний університет імені Іван Франка

Україна для радянської імперії була полігоном, на якому випробувано механізми окупації та побудови тоталітарної системи.

Рафаель Лемкін називав політику
комуністів в Україні класичним
прикладом геноциду.

У роки Другої світової війни Україна стала ареною зіткнення між двома тоталітарними режимами — радянським комуністичним і німецьким нацистським.

Ознаки тоталітаризму за Збігнєвим Бжезинським:

1. наявність єдиної масової партії на чолі з лідером-диктатором;
2. офіційно пануюча в суспільстві ідеологія;
3. монополія на засоби масової інформації, збройні сили;
4. масові репресії та терор з боку поліційних структур;
5. централізована система контролю і керування економікою.

Наслідки тоталітарного правління:

- загальна деформація структур суспільства:
  - зник самодостатній середній клас, що мав бути основою соціуму,
  - суттєво ослаб прошарок національної еліти, який очолювати суспільство;
- брак індивідуальної ініціативи у подоланні проблем і завищені очікування щодо влади (патерналізм);
- уявлення про місцеве самоврядування як філію центральної влади;
- уявлення про правоохоронні органи як каральні і не підконтрольні громаді;
- нерозуміння місця і ролі громадських організацій в суспільних відносинах.

Політичні інструменти подолання тоталітарного минулого:

- Відкриття архівів таємної поліції, які містили інформацію про функціонування тоталітарних режимів;
- прийняття законів, які засуджують злочини тоталітарних режимів;
- активна інформаційна діяльність і освітні програми;
- створення спеціальних урядових органів, уповноважених здійснювати таку політику.

Після того, як Україна стала незалежною в 1991, не відбулося радикальної зміни політичної еліти.

На державному рівні домінувала
своєрідна еkleктична модель
українського минулого, яка
поєднувала елементи старої
радянської конструкції з новими
національними історичними віяннями

Політика пам'яті в Україні після 2004 :

- створення Українського інституту національної пам'яті;
- початок відкриття архівів КГБ.

Політика пам'яті в Україні після 2010 :

- закриття архівів;
- ліквідація Українського інституту національної пам'яті як органу влади;
- цензурування підручників історії.

Реабілітація сталінізму:

Соціологічні опитування 2013 року :

- **22%** українців мають позитивне ставлення до Сталіна
- **15%** хотіли б жити при такому керівникові;
- **34%** вважають Сталіна мудрим державним діячем, що привів свою країну до процвітання;
- **27%** вважають, що народ не зможе обійтися без такого керівника.

Повернення до інструментів минулого в політиці:

- неконституційне посилення повноважень Президента;
- політично мотивовані суди як інструмент розправи з опозицією;
- обмеження свободи слова;
- обмеження громадської активності.

Суть українського уроку:

тоталітаризм не зникає безслідно,
він може підняти голову і взяти
реванш

Дякую за
увагу.

(Не)подоланий тоталітаризм: Український урок

Володимир В'ятрович,
кандидат історичних наук,
Голова Українського інституту національної пам'яті

25 вересня 2014

Львівський національний університет імені Іван Франка